

KUDÜS

TARİH · DİN · SİYASET

EDİTÖRLER

ABD AL-FATTAH EL-AWAISI

MUHİTTİN ATAMAN

SETA

KUDÜS

TARİH · DİN · SİYASET

KUDÜS

TARİH · DİN · SİYASET

EDİTÖRLER

Prof. Dr. Abd al-Fattah el-Awaisi

Prof. Dr. Muhittin Ataman

SETA

SETA Kitapları 57

ISBN: 978-625-7040-54-9

© 2020 SET Vakfı İktisadi İşletmesi

1. Baskı: Haziran 2020, İstanbul

Bu yayının tüm hakları SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Editör: Mehmet Akif Memmi

Düzeltili: Mustafa Said İşeri, Hasan Hüseyin Çağırır

Kapak: Erkan Söğüt

Baskı ve Cilt: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA Kitapları

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara

Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90

www.setav.org | info@setav.org

İÇİNDEKİLER

TAKDİM	7
ÖN SÖZ	11

BİRİNCİ BÖLÜM TARİHİ VE DİNİ ARKA PLAN

BİRİNCİ KISIM	
Kimin Kutsal Şehri?	
Beyt'ül Makdis'in İsimlerinin Anlamları ve Kökenleri	19
Halid el-Awaisi	
İKİNCİ KISIM	
Kudüs: İnancın Ebedi Başkenti	35
Stephen Sizer	
ÜÇÜNCÜ KISIM	
Beyt'ül Makdis: İlk Çağlardan Modern Zamanlara Kısa Bir Tarih	41
Şerif Emin Ebu Şemmale	

İKİNCİ BÖLÜM KURAMSAL VE YASAL ÇERÇEVE

DÖRDÜNCÜ KISIM	
Beyt'ül Makdis: Eman için Bir Müslüman Modeli	67
Abd al-Fattah el-Awaisi	
BEŞİNCİ KISIM	
Kudüs'ün Uluslararası Yasal Statüsü Üzerine Bir Analiz	87
Berdal Aral	
ALTINCI KISIM	
Filistin-İsrail Barış Sürecinde Kudüs'ün Statüsü	103
Abdüsselam Muala	

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
**SİYASİ GELİŞMELER
VE MEVCUT SORUNLAR**

YEDİNCİ KISIM

Trump Yönetiminin Kudüs Kararına İlişkin Resmi Arap Tutumları 123
Hüsam Şakir

SEKİZİNCİ KISIM

**Küresel Güçlerin ABD Büyükelçiliğinin
Kudüs'e Taşınmasıyla İlgili Duruşları** 151
Muhammed Mekrem Belevi

DOKUZUNCU KISIM

Türkiye'nin Mukaddes Şehir Kudüs'e Yönelik Tutumunu Anlamak 163
Helin Sarı Ertem

ONUNCU KISIM

Malezya'nın Trump'ın Beyt'ül Makdis Kararına Karşı Tutumu 179
Mohd Ruslan Mohd Nor ve Muhammed Halis İbrahim

BİYOGRAFİLER 197

TAKDİM

Ortadoğu 19. yüzyılın sonlarından beri küresel güçlerin hedefinde bulunan bir bölgedir. Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar tek bir siyasal birim olarak Osmanlı devletinin hakimiyeti altında bulunan bölge, savaş sonrası dönemde farklı sömürgeci devletlerin manda yönetimine girmiş ve çok sayıda yapay devlet kurularak parçalanmıştır. O günden bu yana dünya enerji kaynaklarının yaklaşık üçte ikisini barındıran bu bölgenin kontrol edilmesi küresel hegemonyanın ön şartlarından birisi olarak görülmektedir. Bundan dolayı bütün küresel güçler Ortadoğu'ya yönelik kendi bölgesel stratejilerini geliştirmeye ve bölgesel aktörlerin içişlerine müdahale etmeye çalışmaktadır Bunun sonucu olarak da Ortadoğu bugün dünyanın en nüfuz edilebilir, en kırılgan ve en istikrarsız bölgelerinden biridir. En önemli ve merkezi konunun Filistin meselesi olduğu siyasi çatışmalar modern (yani post-Osmanlı) Ortadoğu'nun belirgin özelliğini oluşturmaktadır. Kutsal şehir Kudüs'ün statüsü de Filistin sorununun tam kalbinde yer almaktadır.

Kudüs hem Ortadoğu bölgesinin kalbinde hem de farklı inanç sistemleri ve kültürlerin merkezinde yer almaktadır. Kudüs şehri hakkında pek çok tanımlama ve mülahaza ortaya çıkarılmıştır. Kudüs'ün en iyi tanımlarından biri ülkemizin en güzide şair ve düşünürlerinden biri olan Üstad Sezai Karakoç tarafından yapılmıştır. Karakoç Kudüs'ü “gökte yapıp yere indirilen şehir” ve “Tanrı şehri ve bütün insanlığın

şehri” olarak tanımlamıştır. Müslümanlar için Kudüs ilk kible, mukaddes ve bütün peygamberlerin varış yeri ve hedefidir. Kudüs barışın, karşılıklı saygının ve barış içinde bir arada yaşamının şehridir. Sadece farklı medeniyetlerin beşiği değil aynı zamanda insanlık tarihinin öğretmenidir. Üç kutsal kitapta da övülen Kudüs, Yahudilik, Hristiyanlık ve İslamiyet inançları bakımından sembolik değeri çok yüksek bir şehirdir.

Kudüs son bin yıldır, sömürgeci güçlerin Birinci Dünya Savaşı’ndan sonraki işgallerine kadar Müslümanların ve Filistinli Arapların hakimiyetinde olan bir şehirdir. Kudüs yalnızca Filistin devletinin başkenti ve Filistinlilerin vatanı değil aynı zamanda Müslümanların en kutsal üçüncü mekanıdır. Ancak Osmanlı sonrası dönemde önce İngilizler sonra da İsraililer tarafından işgal edilmiştir. Buna rağmen uluslararası hukukun temel ilkelerine ve Birleşmiş Milletler (BM) kararlarına göre (Doğu) Kudüs hala Filistinlilere aittir. Bununla birlikte ABD başta olmak üzere küresel devletlerin desteğiyle İsrail devleti şehri işgal etmeye devam etmektedir.

İsrail devleti siyasi bağımsızlığından hemen sonra Kudüs şehrinin batı kısmını, 1967’de Altı Gün Savaşı’ndan sonra da eski ve kutsal olan doğu tarafını işgal etmiştir. O günden beri BM ve dünya kamuoyu Doğu Kudüs’ü, İsrail tarafından “işgal edilmiş topraklar” olarak nitelemektedir. İsrail’in oldubittilerinin sürekliliği ve kalıcılığına rağmen dünya kamuoyu şehrin geleceğini tartışmaya devam etmektedir.

Şehrin kaderi hakkındaki temel tartışmalar İsrail ve ABD’nin 1980’lerdeki politikalarıyla başlamıştır. Öncelikle İsrail 1981’de birleşik Kudüs’ü ebedi başkenti olarak ilan etmiştir. Sonra Trump yönetimi İsrail’in bu kararını tanımış ve Tel Aviv’deki Amerikan büyükelçiliğini Kudüs’e transfer etmiştir. Buna karşı BM Genel Kurulu Trump’ın kararını kınayan bir karar almıştır. Yapılan oylamada sadece bazı mini devletler (onlar da ABD’nin zoruyla) ABD’nin kararını desteklemiştir. Batılı ve Doğulu devletlerin büyük ekseriyeti İsrail işgaline ve ABD’nin büyükelçiliğini Kudüs’e taşıma kararına karşı çıkmaya devam etmektedir.

Bu zamanlı ve kolay anlaşılır kitap “tarihi ve dini arka plan”, “kuramsal ve yasal çerçeve” ve “siyasi gelişmeler ve mevcut sorunlar” başlıklarını taşıyan üç kısımdan ve kutsal şehir Kudüs’ün dini, tarihi, yasal, stratejik ve siyasi önemini açıklayan on makaleden oluşmaktadır. Dünyanın farklı bölgelerinden Türk, Arap, Filistinli, İngiliz ve Malezyalı yazarlar bu kitaba katkıda bulundular ve konunun farklı yönlerini açıkladılar.

Kitabın birinci makalesi Kudüs’ün isimlerine ve isimlerinin kökenlerine odaklanmışken ikinci makale şehrin dini önemine vurgu yapmaktadır. Üçüncü makale Kudüs şehrinin ve çevresinin tarihini açıklamaktadır. Dördüncü makale Müslümanların tecrübelerinden hareketle kuramsal ve kavramsal bir model önerisinde bulunmaktadır. Beşinci ve altıncı makaleler de Kudüs’ün uluslararası hukuk ve Filistin-İsrail sorunundaki yerini ve önemini analiz etmektedir. Geri kalan dört makale ise küresel ve bölgesel güçlerin Trump’ın Amerikan büyükelçiliğini Tel Aviv’den Kudüs’e taşıma kararına yönelik tepkileri üzerinde durmaktadır.

Ortadoğu bölgesi ve küresel ölçekteki geçiş süreci dikkate alındığında Filistin-İsrail sorunu ve Kudüs meselesinin Ortadoğu bölgesi ve uluslararası siyasetin gündemini işgal etmeye devam edeceği aşikardır. Trump’ın Kudüs’ün geleceğine yönelik kararı ve Trump yönetimi tarafından hazırlanan ve Yüzyılın Antlaşması adını verdiği barış (!) önerisi gibi son gelişmeler kutsal şehir Kudüs’ün tartışılmaya devam edileceğini göstermektedir. Bu vakitli kitabın bu tartışmaya katkı yapacağından eminim.

Bu önemli yayının ortaya çıkmasını sağlayan kitabın editörleri Abd al-Fattah el-Awaisi ve Muhittin Ataman’a ve yazarlarına teşekkür ederim. Bu kitabın Filistin-İsrail sorununun ve kutsal şehir Kudüs’ün gerçek anlamının anlaşılmasına ciddi bir katkı yapacağına şüphe yoktur.

Prof. Dr. Burhanettin Duran

SETA Genel Koordinatörü

ÖN SÖZ

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı Donald Trump'ın çok tartışılan 6 Aralık 2017 tarihli Mukaddes Şehir Kudüs'ü (Beyt'ül Makdis) resmen İsrail'in başkenti olarak tanıma kararı onlarca yıllık resmi Amerikan politikasını altüst etti. Başkan Trump Beyaz Sarayda söz konusu kararı "Önceki başkanlar bunu büyük bir seçim kampanyası vaadi yapmalarına rağmen yerine getiremediler. Bugün ben bu vaadi yerine getiriyorum" diyerek ilan etti. Hamleyi Ortadoğu barış sürecinin ilerlemesi yönünde "epey gecikmiş bir adım" olarak niteleyen Trump "En sonunda bugün apaçık olanı kabul ediyoruz: Kudüs İsrail'in başkentidir. Bu, gerçeğin kabulünden başka bir şey değil keza yapılacak doğru şey. Yapılması gereken bir şey" dedi.

Karar Filistin halkının zulme, katliama ve etnik temizliğe maruz kaldığı Nekbe'nin (Büyük Felaket) 70. yıl dönümünün (15 Mayıs 2018) arifesinde Amerikan büyükelçiliğinin Tel Aviv'den Kudüs'e taşınmasıyla sonuçlandı. İlaveten İsrailliler 14 Mayıs 2018'de ABD büyükelçiliğinin taşınmasını kutlarken İsrailli askerler ise İsrail işgaline ve İsrail'in on yılı aşkın süredir devam eden Gazze Şeridi ablukasına karşı barışçıl gösteriye katılan –aralarında kadınlarla çocukların bulunduğu– altmış Filistinliyi daha katletti.

Bu karar sadece uluslararası hukuka aykırı olmakla kalmayıp aynı zamanda Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) kararlarıyla da

tam bir tezat teşkil etmekte ve uluslararası toplumun uzun süredir gerçekleştirilmeye çalıştığı iki devletli çözüme son vermektedir. Üstelik söz konusu gelişme Trump yönetiminin bölgeye dayatmaya kalkıştığı “Yüz-yılın Anlaşması”nın uygulamaya konulan bir adımı olarak bazı Arap ülkelerinde ciddi parçalanma, bölünme sorunlarının yaşandığı bir sırada ve Filistinlilerin arasında ciddi ayrışma varken gerçekleştirilmektedir.

Kudüs (Beyt’ül Makdis) meselesi sadece Filistinlilerin sorunu değildir. Bütün Müslümanların ve aynı zamanda adalet ve özgürlük endişesi taşıyan herkesin sorunudur. Trump yönetiminin bu ideolojik, siyasi ve kurumsal kararının bedeli çok yüksek ve ciddi olacaktır. Öyle ki karar önümüzdeki yıllarda sadece bölgede bir kalkışmayı ateşlemekle kalmayacak belki küresel güvenlik üzerinde vahim bir etki yaratabilecek ve muhtemelen küresel bir savaşa yol açabilecektir.

Dünyanın hakim gücü ABD’nin kendi öncülüğünde inşa edilen uluslararası düzenin ana ilkelerini göz ardı ettiği bir dönemde Ortadoğu’nun geleceği her zamankinden daha belirsiz ve hassas hale gelmiştir. Bugün itibarıyla ABD’de Trump yönetiminin ve İsrail’de Benjamin Netanyahu hükümetinin yayılmacı politikalarını durduracak bölgesel veya küresel bir güç yoktur. Adı geçen yönetimlerin keyfi, tek taraflı ve dolayısıyla hukuka aykırı politikaları sadece bölgesel istikrarı değil aynı zamanda küresel düzenin devamını da tehdit etmektedir. ABD ve İsrail’in Kudüs ile ilgili kararları diğer bölgesel ve küresel güçlerin de benzer bir yol izlemelerine, kural ve norm esaslı küresel sistemin göz ardı edilmesine ve kendi ulusal çıkarlarını güç kullanma politikası üzerinden en üst noktaya çıkarmalarına kapı aralamaktadır.

Diğer devletlerin veya uluslararası aktörlerin aynı siyasi söylemi izlemelerinin önüne geçmek veya cesaretlerini kırmak için bu hukuksuz eylemleri eleştirmek ve incelemek elzemdir. Keza bu gayrimeşru ve tek taraflı siyasi hamlelerin orta ve uzun vadede kendi kendilerini engelleyeceğinden de söz edilmesi gerekir. Nihayet bu derleme kitabın asıl amacı mukaddes şehir Kudüs’ün siyasetçiler, aydınlar, akademisyenler, öğrenciler ve kamuoyu tarafından daha iyi anlaşılmasını sağlamaktır.

Ayrıca kentin tarihi ve dini önemini, yasal konumunu, uluslararası hukuk ve küresel siyasetteki yerini ortaya çıkarmaya ve hem İsrail hem de ABD'nin attığı hukuksuz adımların anlamını ifşa etmeye çalışmaktır. Bu kitabın Kudüs'e yönelik akademik ve entelektüel anlayışa önemli bir katkıda bulunacağını umuyoruz.

Bu vahim gelişmeler bu hassas meselenin farklı boyutlarını irdeleyecek pek çok akademik ve zihinsel çalışmanın acilen yayımlanmasını gerekli kılmaktadır. Kudüs meselesine ve konuyla alakalı diğer bölgesel sorunlara yönelik daha iyi bir anlayış geliştirilmesi için şehir üzerine kapsayıcı fikirlerin üretilmesi ve gerçeklerin ortaya konulması gerekmektedir. Buna binaen böylesine kritik bir zamanda bu kitabı mukaddes topraklar ile ilgilenen aydınlar, akademisyenler, siyasetçiler ve daha geniş halk kitlelerine bahsi geçen temel meselenin daha iyi anlaşılmasını sağlamak üzere hazırlamış bulunuyoruz.

Kitap üç ana kısımdan ve on makaleden oluşmaktadır. İlk kısımda Kudüs'ün tarihi ve dini arka planı sunulmaktadır. En bilinen üç dini geleneğin (Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'ın) tarihsel ilişkileri süregiden uyuşmazlıkta hala önemli bir rol oynarken bunu daha iyi kavrayabilmek için bahsedilen birlikteliklerin anlaşılması elzemdir. Dr. Halid el-Awaisi'nin kaleme aldığı ilk makale "Kimin Kutsal Şehri? Beyt'ül Makdis'in İsimlerinin Anlamları ve Kökenleri" bu toprakların en önemli şahsiyeti olan ve üç inancın da sahiplendiği Hz. İbrahim (as) ile ilgili anlayışların ele alınmasıyla başlamaktadır. Devamında el-Awaisi bölgenin önemini tarihsel süreç içerisinde Kudüs'e verilen isimler ve bu isimlerin kökenlerini incelemek suretiyle ortaya koymaktadır.

"Kudüs, İncanın Ebedi Başkenti" başlığını taşıyan ikinci makalede muhterem Peder Dr. Stephen Sizer, Kudüs konusunda Hristiyan Siyonistlerin temel düşüncesine teolojik açıdan karşı çıkmaktadır. Görece kısa ama ilginç yazısında Sizer "Yahudi ve Hristiyan kutsal kitaplarında Allah'ın Kudüs ile ilgili özel/ayrıcalıklı bir iddiayı meşrulaştırmaktan hatta hoşgörmekten çok uzak bir şekilde Kudüs'ün

ortak, kapsayıcı bir inanç, umut ve sevgi şehri olmasını beklediği” sonucuna varmaktadır. “Beyt’ül Makdis: İlk Çağlardan Modern Zamanlara Bir Tarihçe” başlıklı üçüncü makalede Dr. Şerif Emin Ebu Şemmale bu mukaddes şehrin ilk çağlardan günümüze kısa fakat kapsamlı bir değerlendirmesini sunmaktadır.

Kitabın ikinci bölümü siyasi gelişmelerin yorumlanması için kuramsal ve yasal bir çerçeve inşa etmektedir. “Beyt’ül Makdis: Eman için Bir Müslüman Modeli” başlığını taşıyan dördüncü makalede Dr. Abd al-Fattah el-Awaisi unutulmuş Beyt’ül Makdis modelini Eman (barış içinde birlikte yaşama ve karşılıklı saygı ilkesi) için bir Müslüman modeli olarak geliştirip sunmaktadır. Bu mukaddes şehir birbiriyle uyumsuzluk halindeki iki taraf arasındaki en hassas çatışma hususu olmasına rağmen el-Awaisi’nin modelinin bölgeye barışın gelmesi için çalışan dünya liderleri için daha iyi bir anlayış vazedeceği ümit edilmektedir.

Dr. Berdal Aral “Kudüs’ün Uluslararası Yasal Bir Analizi” başlığını taşıyan beşinci makalede Kudüs’ün uluslararası yasal statüsünü analiz etmektedir. Aral “Kudüs’ün mevcut durumda İsrail’in askeri işgali altında olduğu ve dolayısıyla şehrin hak sahiplerine, Filistinlilere geri iade edilmesi gerektiği” sonucuna varmaktadır. “Kudüs’ün Filistin-İsrail Barış Sürecindeki Statüsü” başlığını taşıyan altıncı makalede Dr. Abdüsselam Muala önemli bir soruyu dile getirmektedir: “Kudüs sorunu mevcutken barış süreci sürdürülebilir mi?” Böyle bir soruya cevap vermek için Muala, Kudüs’ün barış sürecindeki yerini, barış sürecinin uluslararası siyaset bağlamında konumunu ve çatışmanın iki tarafı arasındaki güç dengesi ile barış sürecinin uzatılmasını incelemektedir.

Üçüncü bölümde Trump’ın kararı ve bölgeye yönelik politikasına bölgesel ve küresel aktörlerin tepkileri incelenmek suretiyle mevcut sorunlara ve siyasi gelişmelere değinilmektedir. “Trump Yönetiminin Kudüs Kararına Yönelik Resmi Arap Tutumları” başlığını taşıyan yedinci makalede Hüsam Şakir, ABD’nin kararına yönelik resmi Arap tepkilerini tahlil etmektedir. Şakir, Arap tutumlarını daha iyi anlayabilmek için ilk önce uluslararası tepkileri, bahsedilen kararın bağlamını

ve boyutlarını incelemektedir. Daha sonra da Arap devletlerinin sürece tepkileri üzerinde durmaktadır. “Küresel Güçlerin ABD Büyükelçiliğinin Kudüs’e Taşınmasına Yönelik Duruşları” başlığını taşıyan sekizinci makalede Dr. Muhammed Mekrem Belevi, Avrupa Birliği (AB) ile İngiltere, Almanya ve Fransa gibi AB ülkelerinin yanı sıra Rusya ve Çin’in ABD’nin kararına ilişkin tutumlarını derinlemesine incelemeye çalışmaktadır.

Dokuzuncu makalede Dr. Helin Sarı Ertem Kudüs’ün Türkiye ve Türkiye’nin mukaddes Kudüs şehrinin siyaseti açısından anlamını ele almaktadır. İlk önce Osmanlı yönetimi altındaki Kudüs’e ve kentin Osmanlı devleti içindeki resmi konumuna yoğunlaşan Dr. Ertem daha sonra Türkiye’nin Kudüs’e yönelik siyasi söylemini ve uygulamalarını inceleyerek özellikle insani ve kalkınma yardımını vurgulamaktadır. Ertem son olarak da Türkiye’nin uluslararası hukukun ana ilkelerini ihlal eden ABD ve İsrail politikalarına karşı çıkarken karşılaştığı zorlukları değerlendirmektedir. “Trump’ın Beyt’ül Makdis Kararı Karşısında Malezya’nın Duruşu” başlığını taşıyan onuncu makalede ise Dr. Mohd Roslan Mohd Nor ve Muhammed Halis İbrahim Malezya’nın hem devlet hem de devlet dışı aktörlerinin ABD’nin kararına karşı duruşunu incelemektedir. Malezya devleti İsrail ile hiçbir siyasi sorunu olmayan bir Müslüman devleti örneği teşkil ettiği halde ancak Kudüs şehrinin dini boyutu nedeniyle İsrail’in bu mukaddes şehri işgaline karşı çıkmaktadır.

15 Haziran 2020

Prof. Dr. Abd al-Fattah el-Awaisi

Prof. Dr. Muhittin Ataman

TARİHİ
VE DİNİ
ARKA PLAN

BİRİNCİ KISIM

KİMİN KUTSAL ŞEHİRİ? BEYT'ÜL MAKDİS'İN İSİMLERİNİN ANLAMLARI VE KÖKENLERİ

HALİD EL-AWAİSİ*

Beyt'ül Makdis, Kudüs, UrŞalim, Yebus, Aelya ve Mukaddes Toprak isimleriyle bilinen kutsal şehir farklı insanlara özellikle üç ana inancın (Yahudilik, Hristiyanlık, Müslümanlık) halklarına farkı anlamlar ifade eder. Dolayısıyla kutsal şehir ve onun çevresindeki kutsal bölge en azından dünya nüfusunun yarısı için bir tür sembolik anlam taşımaktadır. Şehrin Yahudiler için önemi büyüktür zira Hz. Musa (as) İsrailoğullarının Kutsal Topraklara girmesini emretmiştir. Ayrıca Yahudiler kökenlerini bu topraklarda yaşamış Hz. İbrahim'e (as) dayandırmaktadır. Hristiyanlar için Kutsal Topraklar Hz. İsa'nın (as) yürüdüğü, çarmıha gerildiği, göğe yükseldiği ve en kutsal ibadethanelerinin bulunduğu yerlerdir. Bu topraklar Müslümanlar için sadece Hz. Muhammed'in (asm) Gece Yürüyüşü'nün (İsra) menzili ve göğe çıktığı yer olması nedeniyle önemli değil aynı zamanda daha önceki peygamberlerin de yaşadıkları, Mescid-i Aksa'yı kurdukları ve yeniden inşa ettikleri yer olduğu için de önemlidir. Bugün itibarıyla bu tarihi ve dini bağintılar uzun süredir devam eden Filistin-İsrail uyuşmazlığında hala ciddi bir rol oynamaktadır. Söz konusu uyuşmazlığı daha iyi idrak etmek için

* Dr., Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi İslam Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

bu ilişkilerin daha iyi anlaşılması gerekmektedir. Dolayısıyla hiç kimse bu üç dinin inananlarıyla Kutsal Topraklar arasında manevi bir bağın varlığını ve bu manevi bağın devam eden uyumsuzluğun çözüm anahtarı olduğunu inkar edemez.

Tıpkı farklı isimleri gibi ilişkiler ve çağrışımlar da bölgenin kimliğinin şekillenmesinin bir parçası olmuştur. İsimler zaman zaman farklılık gösterebilir ancak bahsedilen yer ve bu yerin önemi aynıdır/değişmez. Bölge sakinleri bu isimlere farklı anlamlar yükleyip sahiplenerek tekel- leştirmek istemektedir. Kudüs civarındaki bölgelerin ve mekanların ilk isimleri ilk yerleşimciler tarafından verilmiştir. Ancak bu isimler bazen tamamen yenileriyle yer değiştirmiş, bazen değişikliğe uğratılmış, bazen kısaltılmış ya da ilaveler yapılmış veya bazen de tamamen unutulmuştur. Yüzyıllar içinde isimler kendi kimliklerini geliştirerek farklı inanç sahipleri tarafından farklı şekilde anlaşılmıştır. Bu, yalnızca isimler için değil yerler arasındaki ilişkiler için de geçerlidir ki onlar da farklı inançlar tarafından farklı şekillerde algılanmıştır. Kutsal Topraklar üzerinde birbiriyle çekişen dini ve siyasi iddialar buna tam bir örnek teşkil etmektedir. İlişkiler üzerine net bir kavramsal anlayışa varmak istiyorsak isimlerin ve terimlerin kullanımını incelememiz hayati önem arz etmektedir.

Tarihte her grup kendi anlatısını oluşturur ancak bu tahrifatlara yol açar. Çekişmeli dini ve siyasi iddialar bu toprakların anlatılarında nüanslar meydana getirmekte; dahası modern arkeoloji bu tür anlatıların tahrif edilmesi için bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu topraklarla ilk irtibat kuranların ve ilk yerleşenlerin tarihi meselenin özünü oluşturmaktadır. Tarihsel açıdan İncil'den çıkarılan sonuca göre Kenanlıların bu topraklara ilk yerleşenler olduğu kabul edilmektedir. Buna karşın 7. yüzyılda bölgeye gelen Müslüman Arapların, Hristiyanlar ve Yahudilerden önce bu topraklarla bağlantılı en son grup oldukları düşünülmektedir. Araplar kendilerinin bölgenin ilk yerleşimcileri olan Kenanlıların soyundan geldiklerine inanmaktadır. Halbuki tıpkı Yahudilerin ve Hristiyanların kendi dinlerini Yahudiliğin mirasçısı olarak görmeleri gibi Müslümanlar da kendi dinlerinin Hristiyan ve Yahudi-

lerin dinlerinin yerini aldığı iddiasıyla kendilerini daha önceki dinlerin mirasçıları olarak görmektedir.

Bu topraklarla ilk bağlantıların izini sürmeye çalışırken üç inanç için de büyük önem atfedilen bir büyük şahsiyet öne çıkmaktadır: Hz. İbrahim. Hz. İbrahim'in bu topraklara göç ederek yerleştiği ve burada gömüldüğüne inanılmaktadır. Dolayısıyla bu yazıda en başta bu topraklarla irtibatlı ve üç dini geleneğin de kendi ataları olduğunu iddia ettikleri en önemli şahsiyet Hz. İbrahim ile ilgili algılar tartışılmakta, daha sonra bölgeyle ilişkilendirilen isimlerin ve bu isimlerin kökenlerinin önemi üzerinde durulmaktadır.

MÜSLÜMAN HZ. İBRAHİM

Her üç anlatıda da üzerinde ihtilafı olunan isimlerden ilki üç inancın da babası olduğu düşünülen Hz. İbrahim'dir. Öncelikle hem Yahudiler hem de Araplar Hz. İbrahim'i kendi biyolojik ataları olarak görmektedir. Yahudiler Hz. İbrahim'in ilk Yahudi olduğunu iddia ederken Yahudi hahamlık geleneği de kendisinin Tevrat'a riayet ettiğini ileri sürmektedir: "Atamız İbrahim Tevrat İsrail'e indirilmeden önce ona uydu" (Mişna, Kiduşin, 14:4). İlaveten Yahudiler Allah'ın Hz. İbrahim'in soyuna vaadini Hz. İbrahim'in oğlu Hz. İshak'a (as) hasrederek diğer oğul Hz. İsmail'den (as) üreyen nesebi bu vaadin dışında tutmaktadır. Hristiyanlık ise Yahudiliğin aynı aile mensuplarına verilmiş söz anlatısına karşı çıkarak Hz. İbrahim'in hak sahibi mirasçılarının kendileri olduğunu iddia etmiştir. Hz. İsa'nın havarisi Paul meseleyi açıkça ele alarak Hz. İbrahim'in "sünnetsiz oldukları halde iman edenlerin hepsinin babası" olduğunu ifade etmiştir (Romalılar, 4:11-12). Böylece söylemi Yahudi bir ailede doğmaktan Hz. İbrahim'in soyundan gelen Hristiyan inancını kabule dönüştürmüştür.¹

Kur'an-ı Kerim ise Hz. İbrahim'in bu topraklarla ilişkisinden bahsederken bu meseleyle ilgili yedinci yüzyıldaki tartışmaları da yan-

¹ Jon Douglas Levenson, *Inheriting Abraham: The Legacy of the Patriarch in Judaism, Christianity, and Islam*, (Princeton University Press, Princeton: 2012), s. 6-7.

BİYOGRAFİLER

EDİTÖRLER

Muhittin Ataman

Dr. Ataman, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde uluslararası ilişkiler profesörü olarak uluslararası ilişkiler ve Ortadoğu siyaseti alanında dersler vermektedir. Ankara Üniversitesi'nden mezun olduktan sonra Ataman yüksek lisansını Central Oklahoma Üniversitesi'nden ve doktorasını Kentucky Üniversitesi'nden almıştır. Bolu Abant İzzet Baysal ve Ankara Yıldırım Beyazıt üniversitelerinde yirmi yıl ders boyunca veren Ataman 2012-2014 arasında Türkiye Yüksek Öğrenim Kurulunda (YÖK) Üniversiteler-arası Kurul Genel Sekreterliği, Uluslararası Ofis Koordinatörlüğü ve Başkan Danışmanlığı görevlerinde bulunmuştur. Dr. Ataman 2011'den beri şu anda Dış Politika Araştırmaları Direktörü olarak görev yaptığı SETA'da çalışmaktadır. 2014'ten bu yana TRT Haber televizyon kanalında dış politika konuları üzerine farklı programlara daimi konuk olarak katkı vermektedir. 2017'den beri de Türkiye'nin önde gelen İngilizce gazetelerinden biri olan *Daily Sabah*'ta köşe yazarı yazmaktadır. Dr. Ataman farklı Türkçe, İngilizce ve Arapça akademik dergiler için Türk dış siyaseti, Ortadoğu politikaları ve uluslararası siyaset konularında pek çok makale kaleme almıştır. Ayrıca Ataman'ın editörlüğünü üstlendiği kitaplar arasında *Dünya Çatışma Bölgeleri ve Alanları I-II, Küresel Güç ve Refah* ve *July 15 Coup Attempt in Turkey* yer almaktadır. Ortadoğu siyaseti konusunda yayımlanan saygın dergiler arasında bulunan *Insight Turkey* dergisinin baş editörü ve *Ortadoğu Yıllığı* dergisinin de editörüdür.

Abd al-Fattah el-Awaisi

Dr. el-Awaisi Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi'nde Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde profesördür. Kraliyet Tarihi Topluluğu akademi üyesi ve Malezya Utara Üniversitesi'nde seçkin misafir profesördür. El-Awaisi otuz üç yıldır çeşitli Arap, İngiliz, Malezya ve Türk üniversitelerinde dersler vermektedir. El-Awaisi hem İngilizce hem de Arapça dillerinde yazılmış çok sayıda araştırma yapmıştır. Yayınlarından bazıları Fransızca, Malay, Türkçe ve Endonezya dillerine çevrilmiştir. Müslüman Kudüs Araştırmaları Bürosu (1994'te kurdu), İslami İslam Tarihi Araştırmaları Uluslararası Konferansı (1997'den beri başkanlık yapıyor) ve *Müslüman-Kudüs Çalışmalar Dergisi* (1997'den beri baş editör olarak görev yapmaktadır) gibi çok sayıda uluslararası akademik proje gerçekleştirmiştir. Önemli başarılarından biri Uluslararası İlişkiler alanındaki bilgi birikimine yaptığı teorik katkıdır. Bu bağlamda el-Awaisi Müslüman-Kudüs Bereket Dairesi Teorisi ve Eman (Barış içinde Bir Arada Yaşama ve Karşılıklı Saygı) Teorisi geliştirmiştir. El-Awaisi'nin kazandığı ödüller arasında 1999 Stirling Konseyi Provostu Yurttaşlık Ödülü (Birleşik Krallık), 2007 Yenilikçilik Özel Ödülü (Birleşik Krallık) ve 2018 İslam Dünyası İstanbul Bilim Ödülü bulunmaktadır.

YAZARLAR

Şerif Emin Ebu Şemmale

Dr. Ebu Şemmale Kudüs Vakfı Malezya icra kurlu başkanı ve Filistin Tarih ve Belgeleme Merkezi Yönetim Kurulu üyesi olan Filistinli bir araştırmacıdır. Şemmale aynı zamanda el-Aksa Online Ansiklopedisi editörlerinden biridir. Doktorasını Malezya Malaya Üniversitesi'nde Kudüs'ün tarihi ve medeniyeti alanında almıştır. Dr. Ebu Şemmale birkaç kitap ve makale kaleme almış olup araştırmaları daha çok Filistin ile Kudüs hakkındadır. Şemmale 2012 Filistin Gençlik ve Spor Bakanlığının İslami Düşünce kategorisinde verdiği Filistin Gençlik Yenilik Ödülü sahibidir.

Berdal Aral

Dr. Aral İstanbul Medeniyet Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde profesör olup uluslararası hukuk ve siyaset dersleri vermektedir. Doktorasını 1994'te Glasgow Üniversitesi'nden alan Aral'ın doktora tezi "Eleştirel Yasal bir Perspektiften Türkiye ve Uluslararası Toplum" başlığını taşımaktadır. Uluslararası hukuk ve insan hakları yazarının ilgi alanları arasındadır. *The Right of Self-Defence under International Law* (1999), *Collective Rights as Third Generation Human Rights* (2010) ve *From Global Security to Global Hegemony: The UN System and the Muslim World* (2016) başlıklı kitapları bulunmaktadır. Aral aynı zamanda yukarıda bahsedilen konulara ilaveten Türk dış politikası üzerine İngilizce ve Türkçe makaleler de yayımlamıştır.

Muhammed Mekrem Melevi

Dr. Melevi İstanbul'da yerleşik Filistinli bir akademisyen ve yazardır. Asya Ortadoğu Forumu'nun kurucusu ve başkanıdır. Bu forum, Filistin davasının savunulmasına özel vurgu ile Asya ülkeleri ile Ortadoğu arasında köprü kurmayı amaçlamaktadır. Dr. Melevi aynı zamanda Malezya Kudüs Vakfı eş kurucusudur ve vakfın idare müdürü olarak görev almıştır. Yazar Kudüs'ü Korumaya Kampanyası adı altında Kudüs davasını savunmak ve desteklemek için kurulan 50 örgütün katıldığı Malezya koalisyonunu da kurmuştur. Malezya Uluslararası İslam Üniversitesi'nden post-koloniyalizm konusunda doktorasını almıştır. Asya siyaseti ve Filistin meselesine odaklanan üretken bir yazardır.

Halid el-Awaisi

Dr. el-Awaisi Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi İslam Tarihi Bölümü'nde öğretim üyesidir. Beyt'ül Makdis/Kudüs Çalışmaları programları üzerinde lisansüstü programlar kapsamında dersler vermektedir. Farklı Türk ve İngiliz üniversitelerinde de dersler veren el-Awaisi Birleşik Krallık Müslüman Kudüs Çalışmaları Merkezi müdürü olarak görev almıştır (2007-2011). Müslüman Kudüs Çalışmaları alanından mezun olan el-Awaisi bu alanda öncü çalışmalarda bulunarak doktorasını Aberdeen Üniversitesi'nden almıştır (2006). Dr. el-Awaisi Beyt'ül Makdis/Müslüman Kudüs tarih-coğrafyası ve Kur'an'ın coğrafik yorumları alanlarında uzmanlaşmıştır.

Muhammed Halis İbrahim

İbrahim Malezya'nın Kuala Lumpur kentinde Malaya Üniversitesi İslam Çalışmaları Akademisi İslam Tarihi ve Medeniyet Bölümü'nden yüksek lisans diploması almıştır. Yüksek lisans tezini modern Türk tarihi ve siyaseti üzerine sunan İbrahim'in çalışmaları *International Journal of West Asian Studies*, *UMRAN: International Journal of Islamic and Civilizational Studies*, *Online Journal of Research in Islamic Studies*, *MANU: Jurnal Pusat Penataran Ilmu & Bahasa* and *Akademika: Journal of Southeast Asia Social Sciences and Humanities* gibi akademik dergilerde yayımlanmıştır. İbrahim aynı zamanda farklı uluslararası konferanslarda sunuculuk yapmıştır. Halen Türkiye'nin Batı Asya dış politikası üzerine doktorasına devam etmektedir.

Abdüsselam Muala

Dr. Muala Batı Şeria'da yerleşik Filistinli bağımsız araştırmacıdır. Malezya'nın Utara Üniversitesi'nden doktorasını alan Muala yakında yayımlanacak iki kitabın yazarıdır: *Unlocking the Palestinian-Israeli Negotiations: A Critical Review of Contemporary Literature and Methodologies* (İngilizce, Springer) ve *Barriers to Reach A Negotiated Solution to the Palestinian-Israeli Conflict* (Arapça, Doha Arap Araştırma ve Politika Çalışmaları Merkezi).

Mohd Roslan Mohd Nor

Dr. Nor Malezya'nın Malaya Üniversitesi İslami Çalışmalar Akademisi İslam Tarihi ve Medeniyeti Bölümü'nde doçenttir. Yazarın geniş akademik ilgi alanlarından bazıları Müslüman Kudüs çalışmaları, Ortadoğu, İslam, Müslüman ilişkileri, dini çalışmalar ve medeniyettir. Uluslararası hakemli dergilerde akademik makaleleri yayımlanan Dr. Nor, Kaliforniya Üniversitesi Santa Barbara Kampüsü ABD Dini Çoğulculuk Enstitüsü Araştırması'na katılmış (2010) ve misafir öğretim üyesi olarak El-Maktoum Institute (İskoçya, 2009) ile Minzu Üniversitesi (Pekin, 2012-2013) gibi farklı kuruluşlarda çalışmalarda bulunmuştur. Dr. Nor iki ödül sahibidir: MAPIM-KPT 2018 (dönemin Yükseköğretim Bakanlığı) ödülü ve *The Significance of Islamic Jerusalem in Islam* (Müslüman Kudüs'ün İslam'daki Önemi) başlıklı kitabı için Anugerah Akademik Negara 2018 ödülü.

Helin Sarı Ertem

Dr. Sarı Ertem İstanbul Medeniyet Üniversitesi'nde Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim üyesidir. Yüksek lisansını 1999'da Londra Şehir Üniversitesi Gazetecilik Bölümü'nde tamamlayan Sarı Ertem 1999-2003 arasında radyo-televizyon yayıncısı olarak çalışmıştır. Yazar 2010'da Marmara Üniversitesi'nde Uluslararası İlişkiler üzerine doktorasını tamamlamıştır. O tarihten beri konferanslar veren ve konuşmalar yapan Sarı Ertem kitap editörlüğü yapmış, dış politika konulu farklı kitap bölümleri ve dergi makaleleri kaleme almıştır. Akademik ilgi alanları arasında Türk ve Amerikan dış politikaları, Ortadoğu ilişkileri ile kimlik-güvenlik ilişkisi yer almaktadır. Üç kitabın ortak editörlerindendir: *Analysing Foreign Policy Crises in Turkey: Conceptual, Theoretical and Practical Discussions* (2017), *GCC-Turkey Relations: Dawn of a New Era* (2015) ve *Turkish Foreign Policy in the 2000s: Opportunities, Risks and Crises* (2015,Türkçe).

Hüsam Şakir

Şakir Viyana'da yerleşik araştırmacı ve yazardır. Avrupa'da birkaç medya, halkla ilişkiler ve kitle iletişim kuruluşunda danışmanlık yapmaktadır. Şakir, Avrupa ve uluslararası ilişkiler analizinin yanı sıra sosyal meseleler ve medya konularıyla da ilgilenmektedir.

Stephen Sizer

Rahip Dr. Sizer Peacemaker Trust kuruluşunun kurucusu ve müdürüdür. Sizer İngiltere'nin Surrey kasabasına bağlı Virginia Water'daki Christ Church'ün (Mesih Kilisesi) papazıdır. 2004'de Middlesex Üniversitesi ve Oak Hill College'dan doktorasını alan Sizer tezinde Hristiyan Siyonizminin İngiltere ve ABD'deki 1820'den kalan tarihi kökleri, teolojik temelleri ve siyasi sonuçlarını incelemiştir.

ABD Başkanı Donald Trump'ın uluslararası hukukun temel ilkelerini ve Birleşmiş Milletler'in kararlarını ihlal eden "birleşik Kudüs"ün İsrail'in başkenti olduğu yönündeki kararı sonrasında Kudüs şehri bir kez daha uluslararası politikanın temel gündemlerinden biri oldu. Sonrasında nazire yaparak Filistinlilerin "Felaket günü" ilan ettikleri 15 Mayıs'ta Amerikan büyükelçiliğinin taşınması, Filistin halkının yaşadığı katliamların, mağduriyetin ve etnik temizliğin de kabulü anlamına geldi. En sonunda da Trump'ın ilan ettiği "Yüzyılın Anlaşması" ise "Filistin halkını idam eden" bir araç olarak muhtemel barış umutlarını yok etti.

Batılı devletlerin ve medya platformlarının büyük kısmının İsrail'in hizmetinde olduğu gerçeğinden hareketle Filistin ve Kudüs konusunda doğru bilgi edinmek büyük önem taşımaktadır. Gelişmelerin kamuoyuna doğru bir şekilde yansıtılması amacıyla hazırlanan bu kitap bölgedeki bütün sorunların kaynağı olarak görülebilecek Kudüs şehrinin hem Filistin halkı ve Müslümanlar hem de insanlık için ne anlama geldiğini mercek altına almaktadır.

Elinizdeki kitap dinsel, tarihsel ve siyasal bakımdan Kudüs'ün ifade ettiği anlamı akademisyenlere, entelektüellere, siyasetçilere ve geniş halk kitlelerine doğru bir şekilde ulaştırmayı amaçlamaktadır.

Muhittin Ataman • Abd al-Fattah el-Awaisi • Halid el-Awaisi
Stephen Sizer • Şerif Emin Ebu Şemmale • Berdal Aral
Abdüsselam Muala • Hüsam Şakir • Muhammed Mekrem Belevi
Helin Sarı Ertem • Mohd Ruslan Mohd Nur • Muhammed Halis İbrahim

